

Sekülerleşme Toplumsal Cinsiyet ve Beden¹

Secularization Gender and Body

Elife YETER

ORCID: 0009-0007-8084-9918

Uzman, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi/Türkiye, elifeyeter@ksu.edu.tr

Makale Bilgisi/Article Info: Geliş/Received: 14.11.2023 Düzeltme/Revised: 22.11.2023
Kabul/Accepted:22.11.2023

Kitap Tanıtımı / Book Review

Atıf / Cite as: Yeter, E. (2023). Sekülerleşme Toplumsal Cinsiyet ve Beden Antakiyat, 6(2), 271-276

Öz

Bu çalışmada yazar Harun TUNÇ'a ait *Sekülerleşme, Toplumsal Cinsiyet ve Beden* adlı kitabın tanıtımı yapılmıştır. Tarihsel süreç bağlamında değişime vurgu yapan yazar, sekülerleşme, toplumsal cinsiyet ve beden odaklı kavramları sosyolojik olarak incelemiş, bir toplumsal cinsiyet tipolojisi denemesinde bulunmuştur. Gündelik hayattaki bedenin nesneleşerek toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında çok boyutlu kavramsal yönüne işaret eden yazar, cinsiyet tartışmalarına bireyin hayatı "anlamlandırma" çabası doğrultusunda çok anlamlılığı ifade eden bir bakış açısı geliştirmiştir diyebiliriz. Sekülerleşmenin cinsiyet tartışmalarındaki yadsınamaz gerçekliğini, postmodernizm döneminde "sembolik etkileşim" ve "sosyal inşacılık" teorileri bağlamında bireyin "anlam" kaygısına vurgu yaparak açıklayan yazar, mevcut cinsiyet tartışmalarının din, tüketim gibi yeni ve güncel kavramların etkisiyle yeniden yorumlanması gerektiğine de dikkat çekmiştir. Akışkan bir merkezde toplanan cinsiyete dair kavramları kendi oluşturduğu evren dâhilinde bir araya getiren yazar, kendi kavram şeması ile "cinsiyet" kavramını eleştirel bir bakış açısıyla izah etmiştir. Nitel yöntemlerden faydalanılarak oluşturulan çalışmada yarı yapılandırılmış mülakatlar ile aktörün anlam dünyası da dâhil edilerek çalışmaya derinlik kazandırılmıştır diyebiliriz. Ayrıca sekülerleşme ve beden odaklı yapılmış çalışmanın toplumsal cinsiyet tartışmalarına getirdiği çok boyutlu kavramsal bakış ve değerlendirme yeni çalışmalar için de ufuk açıcı olmuştur sonucuna varabiliriz.

Anahtar Kelimeler: Sekülerleşme, toplumsal cinsiyet, beden, din, tüketim

GİRİŞ

Tarihsel bağlam üzerinden bir sürece işaret eden ve bu süreç içerisinde evrimleşen sekülerleşme ve toplumsal cinsiyet kavramları üzerinde duran yazar, iki kavram arasındaki olumsuzlamaların ve olumsuzlamaların oluşturduğu kesişim kümelerinin oluşturduğu tartışmaların toplum üzerindeki tezahürlerini, sosyolojik bakışla incelemiştir. Araştırmacının genel çerçevesini "din" "sekülerleşme" "toplumsal cinsiyet", "beden", "tüketim" ve "gündelik

¹ Bu araştırma sürecinde TR-Dizin 2021 kuralları kapsamında "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde" yer alan tüm kurallara uyulmuş ve yönergenin ikinci bölümünde yer alan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemlerden" hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca bu araştırma "Etik Kurul İzni" gerektirmeyen bir çalışmadır.

hayatlar” gibi kavramlar oluşturmaktadır. İki bölümden oluşan kitabın sonunda yarı yapılandırılmış görüşme soruları eklenmiş, derinlemesine görüşme yapılan katılımcı listesi de okuyucunun bilgisine sunulmuştur. Açık ve anlaşılır bir dil kullanan yazar, kavramları açıklamada akademik üslubu korurken terimleri açıklamaya özellikle dikkat etmiştir.

Araştırma konusu din sosyoloji alanında doktora tezi² olarak yazılmıştır. Yazar çalışmasında kavram analizi ile konunun çok boyutluluğu arasında gelgitler oluştursa da kendi alanını oluşturmuş, kapsamlı bir kaynak araştırması yapmış güncel olandan kopmadan tarihsel bakış açısı ile entelektüel yanı kuvvetli bir eser ortaya koymuştur. Giriş kısmında amaç ve yöntemi ile başlayıp iki bölümden oluşan çalışma alt başlıkları ile konunun ayrıntılarını ele alınmıştır. Din sosyolojisi bağlamında nitel desenler kullanılarak oluşturulan çalışma, etnografik yaklaşımdan da kısmen faydalanmıştır.

Cinsiyet tartışmalarının ivme kazandığı günümüzde sosyal bilimlerin özenle vurguladığı “sekülerleşme” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının tartışıldığı çalışmada yazar, kavramları sosyolojik bir değerlendirme çabası ile yapay değişkenlerin uzağında tartışmaları “modernleşme ve sekülerleşme odaklı toplumsal cinsiyet” ile “toplumsal cinsiyet odaklı modernleşme” ve “sekülerleşme” düşüncesi etrafında izah etmiştir. Söz konusu kavramlar ile ilgili detaylı bir literatür çalışması yapan yazar, önceki çalışmalarda ortaya konan tanımların ve sonuçların daralan çerçevesine eleştirel bir bakış getirmekle birlikte “dokunulmaz” ya da “tabu” olarak niteleyebileceğimiz “cinsiyet” kavramını adeta bir kadavra olarak incelemiş ve toplumun dönüşümündeki yönü anlamada farklı bakış açıları geliştirmiştir. Araştırmanın amaç olarak belirlediği sorular, biyolojik cinsiyetle bireye kültürel ve toplumsal olarak dikte edilen toplumsal cinsiyet etrafında oluşturulurken, özellikle sorulmayan ya da önemi vurgulanmayan “kadın sekülerleşmesi” konusunu tartışmaya açarak “erkeklik” kavramının “geleneksel, dinsel, klasik” olarak konumu üzerinde de özellikle durulması gerektiğini ifade etmiştir. Araştırmada nitel yaklaşım ile birlikte etnografik ve etnometodolojik yaklaşımların da kullanıldığı ve görüşme yapılan bireylerin çözümlenmesinde, mevcut yöntemlerin betimleme ve anlamlandırma yönüne vurgu yapılmıştır. Araştırmada “amaçlı örnekleme” türü kullanılırken örneklemin zenginliği açısından “kartopu” tekniğinden de faydalanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı veriler, 90 ile 150 dakika arasında değişiklik gösterirken, görüşme sayısı 40’lı sayılara geldiğinde veriler kendini tekrar etmeye başlasa da araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından görüşmeler bir süre daha devam ederek verilere ulaşılmıştır. Çalışmadaki kavramsallaştırma çabası bir genelleştirmeyi ifade etmezken ayrıca eleştirel teoriye de başvurulmuştur. Çalışmada oluşan sınırlılıklar cinsiyet kavramının çok boyutlu tanımında kendini ortaya koymuş olsa da “cinsiyetsiz toplum tartışmaları” olarak ortaya çıkan “kuir” teori de dahil olmak üzere pek çok konu üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Dindarlık ve sekülerlik arasında toplumsal cinsiyet tipolojisi denemesi yapılan çalışma özellikle gündelik hayat içerisinde oluşan, kıyafet, kozmetik, makyaj, takı vb. kavramlara da dikkat çekmiştir.

---

² Bu eser Tunç, H. (2021) “Türk toplumunda sekülerleşme ve toplumsal cinsiyet: Beden odaklı gündelik hayat pratikleri üzerine bir araştırma / Secularization and gender in Turkish society: A research on daily life practices focused on body” isimli doktora tezinden (tez no:683331) oluşturulmuş bir kitaptır.

Sosyolojik olarak din tanımlarından bahseden Tunç, Durkheim'in "kutsal" ve "profan" ayrımından hareketle kutsal olan ve olmayan arasında görünmeyen ama varlığını koruyan bir alanı vurgularken, var edilen bu ayrım çerçevesinde gündelik hayat okumaları yapmış iki alan arasındaki sıkı ilişkiye de dikkat çekmiştir. Kavramların tanımı konusunda oldukça hassas bir yöntem izleyen Tunç, "sekülerlik", "sekülerleşme" ve "sekülerizm" kavramları arasındaki anlam ve tanım farklılıklarını detaylı bir şekilde incelemiştir. Mevcut tartışmalar bağlamında din ile sekülerleşme karşıt iki olgu olarak görünürken din durağan bir yapıda, sekülerleşme ise "gelgit" bir süreç olarak incelenmiştir. Sekülerleşme paradigmaları klasik, yeni ve eklektik olarak kategorize edilmiştir. Sekülerliği ve dindarlığı "gündelik hayat" tartışmaları arasında irdeleyen yazar bu kavramların görünürlüğünü zaman bağlamında insanın her dönem kutsal arayışından ve maneviyat yaratma pratiğinden bahsederek ifade etmiştir.

Kadın ayrımcılığının ve eşitsizliğinin ortadan kaldırılması üzerine oluşan hareket olarak tanımlanan feminizm, toplumsal cinsiyet tartışmalarında çokça zikredilen öncüllerden birini ifade etmektedir. Feminizmin anahtar kavramı haline gelen toplumsal cinsiyet, feminizmin gelişim süreci ile birlikte anılmıştır. Sosyal boyutta sürekli olarak yeniden kurgulanan toplumsal cinsiyet, post feminizm ve kuir teori ile birlikte yeni kavram tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Cinsiyetin ve toplumsal cinsiyetin yapı söküme uğratarak zorunluluk olarak ifade edilen boyutlarının geliştirilmesi farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımlar;

- Biyososyolojik Yaklaşım
- Sosyobiyojik Yaklaşım
- Çoğulcu Sosyal İnşacı Yaklaşım
- Yapıbozumcu Anarşist Yaklaşım

Her bir yaklaşım kendi içinde kavramı anlama ve anlamlandırma çabasıyla, bireye yeni sınırlamalar ya da daralan toplumsal algıların keskin çizgilerine yeni dokunuşlar yaparak var olan tartışmaları bir sonraki seviyeye taşımıştır.

Modern ve klasik dönem toplumsal cinsiyet tartışmalarında kalıplaşmış kimliklerin ideolojik aygıt haline dönüşen kadın ve erkek cinsiyetinin çerçevesi sosyolojik olarak çizilmeye çalışılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının girift yapısı, değişkenlerin çokluğu ve akışkan bir yapıya sahip olan toplumların değişken kültürü konuya bir çerçeve çizmede güçlük yaratmaktadır. Bu güçlük aynı zamanda kalıp yargıları eleştirirken ideolojik yansımaları da kendi içinde yeni pratiklere dönüştürmektedir. Ataerki ve erkeklik konusunda toplumsal cinsiyet kavramının tek mağdurunun kadınlar olmadığını izah eden Tunç, erkeklerin de ataerki durumdan kaynaklanan sosyal ekonomik ve psikolojik sorunlar yaşadığını ifade etmiştir.

Türk modernleşmesinin cinsiyet temelli olduğuna vurgu yapan yazar, modern kapitalist toplumlarda iş bölümüne dayalı emeğin cinsiyetlendirilmesinin kadın aleyhinde kullanılan bir mekanizmaya dönüşmüş olduğunu belirtmektedir. "Dünya dişileşiyor" (s. 57) argümanının, ataerkinin kendi varlığını korumak için ürettiği yapay bir olgu olduğu ve toplumun kurumlarının da bu yapay argüman çerçevesinde çalışmalar yaptığını vurgu yapmıştır.

Modernizm sürecinde özellikle kadın tanımlamaları için benimsenen işlevselci ve çatışmacı yaklaşımlar “demode” olarak güncelliğini yitirmiş gözükmektedir. Bununla birlikte postmodernizm döneminde “sembolik etkileşim” ve “sosyal inşacılık” teorileri bağlamında toplumsal cinsiyet yeniden yorumlanmış, etkileşim bağlamında ötekini açıklama ve betimleme ihtiyacı ile eksik veya kusurlu tanımlara yeni bir bakış açısı sunulmuştur. Bu iki teoriyle birlikte vurgulanan çok değişkenli söylemde ortak payda, insan eyleminin ve etkileşiminin, iletişim veya sembol alışverişi yoluyla “anlamalı” bir ilişki kurmasına yönelik olduğu düşüncesidir diyebiliriz. Öte yandan kuir teoriyle birlikte cinselliğin var olan cinsiyet ya da tür kategorilerine sığmayan akışkan doğası gereği toplumsal cinsiyet de dahil olmak üzere salt kategorize edilmeyi reddetmeye dayalı sınırların grileştirilmesi gündeme gelmiştir. Kuir düşüncesi dikte edilen normların mütemadiyen saptırılması fikrine dayanırken, her türlü kimliğin yok sayılmasını da içermektedir. Fakat Tunç, sabitliğe karşı kendi sabitliğini savunan kuir teorinin kendi içindeki çelişkilerle varlığını koruma dönemi içinde olduğunu ifade etmiştir.

Din ve toplumsal cinsiyet ilişkisi kadın-din araştırmaları ile birlikte incelenmeye başlanan bir konu olurken kadın ve din literatüründe ortaya “din merkezli kadın yaklaşımı” ile “kadın merkezli din yaklaşımı” olarak farklı kategoriler ortaya çıkmıştır. Bu minvalde yazar sekülerleşme bağlamını temel öncül olarak toplumsal cinsiyet kavramını geleneksel-dinsel olan ile geleneksel aile düzeni dışındaki formlar ile açıklamaya çalışmıştır. Dindar bilinç ile seküler bilinç arasında var olan farklılığa vurgu yapan yazar var olan tartışmaları dört madde halinde belirlemiştir.

1. Toplumsal cinsiyete adaletçi ve eşitlikçi bakışlar
2. Cinselliğin sınırları
3. Aile
4. Beden

Yazar özellikle bedenin, toplumda var edilen nesneleşmiş formuna dikkat çekerken, cinsiyetler arası yapılan tartışmalarda ideolojileştirilen sıfatların da (kırılgan, naif, kaba, güçlü vb.) taşıyıcısı konumunda olduğunu belirtmiştir. Beden, toplumsal cinsiyet kavramı dahilinde hem biyolojik bir gerçeklik hem de sosyolojik bir obje olarak tartışılmaya devam edilmektedir.

Cinsiyetsiz toplum tartışmalarına değinen Tunç, transhümanizm ile posthümanizm kavramları ile perspektifini hem genişletmiş hem de netleştirmiş, araştırmada grilere de yer vermiştir. İkili cinsiyet anlayışının varlığını koruyamayacağından hareketle oluşan “akışkan cinsellik” düşüncesi ile toplumsal cinsiyet kavramına bir son öngören anlayışı sürecin sonsuzluğu ile eleştirmiştir.

Yazarın toplumsal cinsiyet ve tüketim başlığı altındaki Yuval Noah Harari'nin “romantik tüketicilik akımının gerçek inananları” (s.105) şeklindeki alıntısı konuyu özetler mahiyettedir. Yazarın “Tüketiyorum o halde varım” mottosu düşünen insan tanımından uzakta post modern dönemin birey üzerindeki dönüştüren hatta olduran yönünün ironik etkisiyle ortaya çıkmış bir anlayışı göstermektedir. Kadın bedeninin tüketim kültüründeki objeliği üzerinde duran Tunç, “ideal ölçüler” ve toplumda yaratılan güzellik algısını ataerki bağlamında

patolojik bir vakıa olarak irdelemiş, aslında tüketicinin “tüketilen” konumuna getirildiğine dikkat çekmiştir. Din, beden ve sekülerleşme kavramları bağlamında incelenen tüketim olgusu “inanç kaygılı ama tüketimi onaylayıcı” olarak irdelenmiş, dinin meşrulaştırıcı yönüne vurgu yapılmıştır. Moda ve tesettür algısından hareketle oluşturulan dindar tüketim pratiği kadın bedeninde kısmen daha görünür bir hal almıştır. Mahrem olanla olmayan arasındaki çizginin aşılıp aşılmadığı konusu bir sorun olarak belirirken, modern zamanın imaj kaygısının inanç kaygısını bastırarak bireyin kutsalını belirlemedeki etkisini yeni hayat tarzlarından ve kullan-at felsefesinden hareketle ifade edilebileceği düşüncesini savunan yazar, popüler kültürün etki alan ölçeğinin genişlediğini göstermektedir.

Bireyin hayat tarzının sembolik ifadesi olan giyim, beden kavramı dâhilinde sosyolojik olarak yorumlandığında insana etki eden geleneksel, dini ve modern olguların etki boyutunun hangi yönde ilerlediği sorusunun cevabına da ulaşılabilir. Kapalı giyim, açık giyim, tesettür, sadelik, şıklık gibi kavramların ortaya çıktığı giyim konusunda modernizmin ve sosyal medya ile oluşan çok kültürlülüğün etkisi yadsınamaz bir gerçekliktir. Kadının bu tartışmalar arasında kamusal görünürlüğü “dindar” ve “ataerki” diktesine rağmen artarken geleneksel toplum bu görünürlüğe karşı keskin tutumlar ortaya koyamamış görünmektedir. Ayrıca dini ve seküler hayat tarzına sahip kadınlar arasında var olan ve gelişen dayanışma kültürü kamusal görünürlüğü destekler mahiyettedir.

Yapılan mülakatlarda katılımcılara yöneltilen sorular aktörü kendi iç dinamiğinde gündelik ve dini hayat pratiğini sorgulamaya yönlendirirken “dini” ve “seküler” hayatın “iç içeliği” yanıtlarda kendini göstermektedir.

Varoluşun nesnesi olarak değerlendirilen bedenin günümüz bağlamında “estetik” kavramından hareketle bir modifikasyon alanına dönüştüğü dikkate alınması gereken bir konu olarak kendini göstermektedir. Zira estetiğe bir cinsiyet atfedilerek kadının imaj kaygısıyla birlikte anılması sonrasında dönüşüm geçiren “güzellik algısı” ile erkek için de “anlam” kazanan bir durumu ifade etmektedir. Güzellik kaygısının cinsiyet algısı postmodern dönemde dönüşüm geçirerek çok yönlü bir fenomene dönüştüğü ifade edilmektedir.

Yazarın son bölümde incelediği Toplumsal Cinsiyet Tipolojisi Denemesi “beden” bağlamında altı başlık olarak izah edilmiştir.

1. Radikal cinsiyetçiler
2. İliman Cinsiyetçiler
3. Sorgulayıcı Cinsiyetçiler
4. Modern Cinsiyetçiler
5. Seküler Cinsiyetçiler
6. Cinsiyetli Anti Cinsiyetler

Bakış açıları ve tartışmalar arasında keskin çizgilerden ifade edemeyeceğimiz gibi hem homojen hem de heterojen konumda kavramlardan bahsedilmiş olup, toplumsal yapının geçirgenliği gündelik hayatın “iç içeliği”, “toptancı” bir anlayıştan ziyade toplumsal cinsiyet tartışmalarını derlenip toparlanması olarak değerlendirilebileceği kanaatindeyiz.

“Din kadını erkeğe emanet eder, erkek dini kadına emanet eder” (s. 202) düşüncesinin vurguladığı “din” ve “cinsiyet” kavramları, çalışmanın genelinde olduğu gibi toplumsal cinsiyet kavramının ontolojik yapısının ayrıştırılmasında, anahtar öğeleri taşıyan derinliği oluşturduğunu söyleyebiliriz. Tarihsel süreç içerisinde farklı dini inanışlara sahip toplumlarda “cinsiyet ve dindarlık” değişen-dönüşen, kapsamı kısmen belirlenebilen, genişleyen kendi kavram kümesi ile araştırma ve tartışma alanı flu olan iki kavramı ifade etmektedir.

SONUÇ

Yazar sonuç olarak toplumsal cinsiyet tartışmalarını “seküler” ve “dini” pratikler üzerinden ve spesifik olarak “beden” bağlamında incelemiş kendi kavram şemasını oluşturmuş ve nitel bir yöntem izleyerek araştırmanın “derinliğini” artırmıştır diyebiliriz. Toplumsal cinsiyet kavramının boyutsal zenginliği bireylerin gündelik eylemlerinde kavrama yönelik tutumlarının geleneksele karşı modern, dinsel olana karşı ile seküler bir tavra dönüşebileceği ifade edilmiştir. Türk toplumunda özellikle vurgulanan “muhafazakârlık” kavramı “çift anlamlı” ya da “çift değerli” müphem olarak anlaşılan bir olguya dönüştüğü toplumsal cinsiyet tartışmaları dâhilinde konumunun özel olarak belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Toplumsal Cinsiyet kavramının tarihsel süreci değerlendirilerek pek çok kavram şeması ile oluşturulan çalışmada yarın için öngörülen düşüncelere de yer verilmiştir. Cinsiyetçiliğin bir mücadele alanı olarak değerlendirildiği çalışma farklı bakış açıları ile araştırmanın sürekliliğine ve yeni çalışmalar yapılmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Toplumsal Cinsiyet, güncelliğini koruyan ve devam eden tartışmalar ile sürekliliğine ivme kazandıran yapısı ile akademik camiada üzerinde çokça çalışma yapılan ve yarın da yapılacak olan bir konu olma özelliğini taşımaktadır. Feminist bakış açısından, modernizm ve postmodernizm ekseninde değerlendirilmeye, sosyal tabakalaşma bağlamından ise romanlarda işlenen toplumsal cinsiyet kavramına vb. gibi pek çok farklı alanda çalışma konusu olmuştur. Fakat yazarın spesifik olarak “sekülerleşme ve beden” odaklı araştırmasına getirdiği bağlam, son derece karmaşık ve akışkan bir düzlem olması sebebiyle bu yönde ortaya konulan çalışma sayısı “çok” olarak ifade edilememektedir. Bu karmaşık kavram düzlemi içerisinde bakış açıları genişletilerek sosyolojik alan araştırmaları artırılabilir gibi yeni tartışmalara uygun aksiyonların oluşturulabileceği de gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.